

milo
za
drago

Objavljeno u projektu "milo za drago" uz sufinanciranje Europske unije i Ureda Vlade RH za udruge.

Lokalni novac

Kakva je korist od toga?

John Rogers

Europska unija
Ulaganje u budućnost

Lokalni novac

Kakva je korist od toga?

John Rogers

trenutak.39
Zagreb, 2015.

John Rogers

Lokalni novac: kakva je korist od toga?

Naslov izvornika: Local Money: what difference does it make?

Copyright © 2013 by John Rogers

ISBN izvornika: 978-1-909470-19-4

Nakladnik: Udruga "trenutak.39", Zagreb

Za nakladnika: Vanja Hraste

S engleskog prevela: Gordana Dragičević

Uredio: Nenad Maljković

Dizajn i grafičko oblikovanje: Ivna Hraste

Tisak: Tiskara Zelina d.d.

ISBN 978-953-58540-0-5 (meki uvez)

ISBN 978-953-58540-1-2 (PDF)

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

pod brojem 906805

Ovo djelo dano je na korištenje pod licencom Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.hr>

Sadržaj

Uvod.....	5
1. poglavlje: Lokalni novac u akciji.....	7
2. poglavlje: Službena valuta: što se s njom može, a što ne?.....	11
3. poglavlje: Možemo li reformirati novac?.....	19
4. poglavlje: Lokalni novac: što može, a što ne može?.....	25
5. poglavlje: Kako razgovarati s kritičarima?.....	47
6. poglavlje: Što ja mogu napraviti?.....	51
Dodatne informacije.....	55
Pitanja za studijske grupe.....	56
O autoru.....	58

Uvod

U rujnu 2012. Bristol je pokrenuo vlastitu valutu. Isto su učinili i u Brixtonu, Lewesu, Totnesu te Stroudu. Ali što to znači? Zašto uopće imati "lokalni" novac?

Lokalni novac nije nova ideja – ljudi su ga tijekom povijesti stalno koristili. Pa ipak, obično nismo svjesni koliko su i danas lokalne valute korisne za tisuće zajednica širom svijeta.

Na primjer, nakon što je skupina građana u rujnu 2012. pokrenula bristolsku funtu, u vodećim britanskim dnevnim novinama pojavile su se ovakve ankete:

Daily Telegraph je svoje čitatelje pitao: "Biste li koristili lokalnu valutu kada bi je vaš grad pokrenuo?"

54,2% odgovorilo je "da"

45,8% odgovorilo je "ne".

U sličnoj anketi u *The Guardianu* postavljeno je pitanje: "Smatrate li da su lokalne valute dobra ideja?"

38% odgovorilo je "da",

62% odgovorilo je "ne".

Izgleda da je nerazumijevanje lokalnog novca poprilično, jer vjerojatno bismo podržali valutu koja:

- stvara nova radna mjesta i štiti postojeća
- stvara i razvija poduzeća
- vrednuje i nagrađuje rad koji je važan za zajednicu
- smanjuje naš utjecaj na okoliš
- štiti lokalne zajednice i šira područja od špekulatora
- podržava mlade i druge volontere
- stvara otporne, održive zajednice
- zadovoljava potrebe mladih i umirovljenika.

Ova knjižica objašnjava kako funkcioniraju lokalne valute. One same za sebe ne mogu razriješiti kompleksnu financijsku, društvenu i ekološku krizu s kojom se nosimo, no sve su važniji dio rješenja.

Nadam se da ću vam pokazati kako lokalni novac može koristiti vama osobno, lokalnim poduzećima i zajednici u kojoj živite. Ukazat ću kako na probleme, tako i na koristi, a upoznat ćete i praktičnu razliku između službene i lokalnih valuta. Na kraju ću dati neke savjete o tome što možete poduzeti.

Knjižicu možete koristiti kao osobni vodič, u lokalnoj studijskoj grupi, odnosno u školi ili na fakultetu. Primjeri pitanja za studijske grupe nalaze se na stranicama 56 i 57.

John Rogers

PRVO POGLAVLJE

Lokalni novac u akciji

Ispričati ću vam kratku priču o tome kako lokalni novac funkcionira. Ovo su likovi:

- **Jennifer** vodi uspješan obrt za prodaju domaćih namirnica u trgovini i putem interneta. Zapošljava troje radnika. Cilj joj je nuditi izvrsne proizvode i zaposliti ljude.
- **Jill** radi kod Jennifer i unajmljuje stan od Grahama.
- **Graham** je stan naslijedio od majke i iznajmljuje ga Jill. Radi u lokalnoj trgovini građevinskim materijalom i dugogodišnji je navijač lokalnog nogometnog kluba *The Lions*.
- **Harry** je nezaposlen, no aktivan je u zajednici.
- **Lokalna banka** daje zajmove u službenoj valuti i u lokalnim funtama. Pod njezinim okriljem djeluje i **lokalna banka vremena** kao program nagrađivanja volontera.
- **Lokalne vlasti** pružaju niz javnih usluga.
- **Volonteri** u zajednici

*Jennifer nešto više od godinu dana uspješno posluje na tržnici, gdje ima štand. Odlučila je proširiti svoj posao trgovanja domaćim namirnicama i unajmiti ulični lokal. Uzela je dvije pozajmice od **Lokalne banke** – 2.000 u britanskim funtama (sa 6% kamata), te još 2.000 u lokalnim funtama (bez kamata). Za službenu valutu kupila je potrebnu opremu; lokalnim funtama plaća lokalno proizvedene namirnice, isplaćuje dio plaća radnicima, te lokalne prireze.*

Poput većine obližnjih trgovina i poduzeća, Jennifer svoju robu naplaćuje u lokalnim funtama, britanskim funtama ili kombinacijom te dvije valute.

*Jill radi za Jennifer i plaću jednim dijelom prima u lokalnim funtama. Ona njima svojem stanodavcu **Grahamu** plaća dio stanarine. On ih koristi za plaćanje lokalnim majstorima koji održavaju zgradu, za lokalne kupovine, a ponekad ih daruje amaterskom nogometnom klubu **The Lions** kao donaciju. Klub lokalne funte zarađuje tako što za njih iznajmljuje svoj minibus, raznu opremu te sobe za sastanke. Od tih prihoda nagrađuju svoje trenere, a od Jennifer kupuju hranu.*

*Lokalna poduzeća mogu lokalne prireze plaćati u lokalnim funtama. **Lokalne vlasti** te prihode koriste za održavanje svojih nekretnina, te za podršku projektima u zajednici. Osim toga, pružaju usluge parkiranja, javnog autobusnog prijevoza, dječjeg vrtića i produženog boravka u školama. To se sve može platiti lokalnim funtama, a radnici koji rade na pružanju tih usluga dio plaće dobivaju u lokalnim funtama.*

To je priča o uspješnoj lokalnoj ekonomiji koju pokreću dvije valute, u opticaju jedna uz drugu. Lokalne funte nisu zamjena za britanske funte već su komplementarna valuta koja funkcionira uz službenu. Jennifer je lokalnu valutu stekla tako što je uzela besamatnu pozajmicu. Druga poduzeća ili građani do njih dolaze tako što lokalne funte prihvaćaju za plaćanje svojeg rada, roba ili usluga, i to u obliku gotovine (sa sigurnosnim obilježjima protiv krivotvorenja kakve imaju i novčanice), odnosno u elektroničkom obliku putem kartica ili SMS poruka.

Uz to, ona ista Lokalna banka koja je Jennifer odobrila dvije pozajmice, volontere u zajednici nagrađuju jednim drugim oblikom lokalne valute – vremenskim obračunskim jedinicama, *urama*¹. Evo kako se one koriste u zajednici...

***Harry** je nezaposlen, ali želi svojim vještinama pomagati susjedima. Na internetskoj stranici zajednice oglasio je da radi*

---

1 Na engleskom *Time Credits*, odnosno hrvatski "ure", kako su vremenske obračunske jedinice nazvali u Banci vremena "Ura po ura" koja djeluje u Puli, pri udruzi "Gradska radionica" – nap. prev.

*stolarske usluge i njegova se pomoć dosta traži. Za svaki sat rada dobiva jednu uru. On je član i **Društva za zaštitu prirode** u kojem **volonteri** dobivaju ure za akcije čišćenja u prirodi i praćenje brojnog stanja životinjskih i biljnih vrsta.*

*Lokalna **Udruga vrtlara** okupila je velik broj zainteresiranih za pokretanje novih društvenih vrtova i organizirala ih u ekipe. Svi oni nagradu za svoj rad dobivaju u urama.*

Zatvorenici u lokalnom zatvoru mogu za svoj rad, recimo na popravljanju bicikala, zarađivati ure i slati ih članovima obitelji koji žive u lokalnoj zajednici.

Ure se mogu iskoristiti u socijalnoj samoposluzi, koju podržavaju lokalna humanitarna udruga i supermarket (što nema utjecaja na socijalnu naknadu za nezaposlene jer se ure ne uračunavaju u osnovicu za porez ili socijalne naknade).

Volonteri koji ne žele nagradu mogu svoje ure nekome darovati ili ih uložiti u zajednički fond iz kojeg se dodjeljuju lokalnim inicijativama.

Umirovljenici mogu mlade ljude podučavati nekim vještinama ili im pomagati s domaćim zadaćama, a onda tako zarađene ure mogu razmijeniti za nečiju pomoć u vrtu, kupovini, pospremanju, radu na kompjutoru itd.

lako je ovo tek izmišljena priča o funkcioniranju lokalnog novca, sve što se u njoj spominje danas se stvarno i događa u nekom sustavu lokalne valute negdje u svijetu. Takav novac cirkulira između građana koji žive u lokalnoj zajednici, lokalnih poduzeća i udruga, zatim stiže i na račune lokalnih vlasti, pa se ponovno vraća u zajednicu.

Na taj se način stvaraju nova poduzeća, otvaraju nova radna mjesta, nagrađuju volonteri, uče nove i oživljavaju stare vještine, započinju prijateljstva i veze, aktivno djeluje u zajednici – a sve je to izuzetno važno za zdravlje pojedinaca, zajednica i ekonomije.

Možda vam je jako stalo do zaštite okoliša i rješavanja drugih globalnih problema, ili možda jako volite svoj kraj i mjesto u kojem živite, no jednostavno ne vidite kako bi lokalni novac mogao biti

Lokalni novac - Kakva korist od toga?

od pomoći? Nadam se da će vam ova knjižica ukazati na vezu između toga do čega vam je stalo i novca.

Pogledajte:

- Zašto bristolka funta (video na engleskom)
www.youtube.com/watch?v=QtGEby4ORGM
- Zašto Banco Palmas (video na portugalskom,
s titlovima na engleskom)
www.youtube.com/watch?v=s7t7kdINLP8

Službena valuta: što se s njom može, a što ne?

Spoznaja o tome tko i zašto stvara novac ključna je za razumijevanje potrebe za lokalnim valutama. No pogledajmo najprije zašto je službena valuta važna.

Što se može službenom valutom?

Službena valuta omogućava nam zadovoljavanje kompleksnih potreba u suvremenoj državi. Možemo je koristiti za izgradnju cesta, bolnica i škola, za pokretanje i razvoj poduzeća, za međusobnu trgovinsku razmjenu, za isplatu i zarađivanje plaća, za plaćanje poreza i otplatu dugovanja. Ta svestranost je najveća prednost službene valute.

Jedinstvena službena valuta omogućava da svi koji žive u nekoj državi u svojem poslovanju koriste isto sredstvo plaćanja. Ona se koristi na tri načina:

1. *Priznata je i prepoznatljiva* obračunska jedinica. Jedna britanska funta je službena obračunska jedinica ili zakonsko sredstvo plaćanja u Velikoj Britaniji. Građani podmiruju međusobna dugovanja i državi plaćaju poreze isključivo u toj valuti.
2. *Koristi se kao sredstvo trgovinske razmjene.* Pomoću britanske funte kupuju se i prodaju proizvodi i usluge širom svijeta, gdje god je prihvaćena ta valuta. Može se i mijenjati za druge međunarodno prihvaćene valute.
3. *Služi kao sredstvo za štednju.* Mnogi iz svojih tekućih prihoda izdvajaju viškove i štede ih kako bi ih kasnije iskoristili za

širenje posla, kupovinu kuće, mirovinu ili neku buduću kupnju. Mehanizam ukamaćivanja dovodi do "rasta" uštede ili barem do ublažavanja posljedica inflacije.

Takav ćete opis pronaći u standardnim udžbenicima ekonomije, u kojima se opisuju tri "funkcije" novca. No taj opis istovremeno skriva istinu o tome tko stvara i kontrolira novac, te u koju svrhu.

Često o službenoj valuti razmišljamo kao o nečemu čega nemamo ili imamo u obilju – imamo je ili nemamo, ekonomija ili raste ili je u recesiji. Evo zašto.

Novčanice i kovanice koje izdaje država čine samo oko 3% novca u *optičaju*². Ostatak od oko 97% suvremenog novca nastaje tako da ga banke i štedionice stvaraju i puštaju u optičaj davanjem kredita.

Većina ljudi vjeruje da banke kreditiranjem posuđuju samo onaj novac koji im je netko prethodno povjerio, no ta "općeprihvaćena činjenica" ne stoji. Autori knjige *Where Does Money Come From?* (Odakle dolazi novac?) objašnjavaju:

Udžbeničko objašnjenje funkcioniranja banaka govori da su bankama potrebni štetište kako bi započele proces stvaranja novca. No u stvarnosti banka ne treba ničiji novac da bi dala kredit. Banke ne prikupljaju depozite kako bi iz njih davale kredite. Novac za kredite stvara se na računima banaka samo i isključivo na temelju njihovog pouzdanja u dužnikovu sposobnost vraćanja kredita... U Velikoj Britaniji trenutno ne postoji obaveza banka za stvaranje novčanih rezervi kojima bi se ograničavalo davanje kredita³.

(Primjerice, u vrijeme financijske krize banke su imale novčane rezerve od samo 1,25 britanskih funti na svakih 100 funti u kreditima⁴)

---

2 Ryan-Collins, Greenham, Werner & Jackson: *Where Does Money Come From?*, 2. izdanje, 2012., str. 6 i 12, te kampanja organizacije Positive Money: www.bit.ly/localmoneyE

3 Isto, str. 20

4 Isto, str. 7

Ako zatražite pozajmicu, banka će provjeriti vašu “kreditnu sposobnost”, a ona se temelji na vašim primanjima, reputaciji ili imovini kojom raspolazete. Kao prvo, oni koji imaju više imovine lakše dolaze do novca kreditima jer se smatra da imaju veću “kreditnu sposobnost”. Oni su u prednosti pred onima bez imovine. Što više imaju, to će im više novca biti povjereno da bi ga iskoristili za zarađivanje još više novaca.

Nakon što je kredit ugovoren, banka novac odobrava na vaš račun. Kako? Tako što novac stvori pritiskom na tipku računala – ni iz čega (jedino na temelju vašeg ugovorom danog obećanja da ćete dug otplatiti). Zvuči suludo, ali je tako, kao što potvrđuje najveći mogući autoritet za tu temu – Središnja banke Velike Britanije⁵. Banke od vlasti dobivaju ekskluzivnu licencu da “prave” novac. Uzimanje kredita od banaka donosi svježi novac u opticaj, a onda poduzeća i građani taj novac mogu koristiti za pokretanje gospodarskih djelatnosti.

Banke novac ne stvaraju za opće dobro. One su poduzeća u vlasništvu svojih dioničara. Svrha im je stvaranje dobiti. Banke dobit stvaraju tako što naplaćuju kamate na kredite. Iz tih se kamata podmiruju njihovi troškovi poslovanja, opći administrativni troškovi, održavanje zgrada i zapošljavanje osoblja. Povrh toga, banke moraju zaraditi dobit za svoje dioničare.

Poduzeća i građani natječu se za poslove kojima mogu zaraditi dovoljno novca za otplatu svojih kredita. Dok god gospodarstvo raste, a vi imate radno mjesto ili uspješno poduzeće, možete otplaćivati dugove. Ako gospodarstvo ponire, a vi ne možete otplaćivati niti kamate, vaš dug će i dalje rasti zbog složenog ukamaćivanja.

Prema tome, svi mi plaćamo cijenu zbog svoje potrebe za novcem kojeg koristimo za vlastito uzdržavanje, kupovanje osnovnih potrepština, putovanja, poslovanje. A banke profitiraju na našim potrebama.

---

5 Isto, str 17, a kako guverner Središnje banke Velike Britanije to potvrđuje pročitajte ovdje (na engleskom jeziku): www.bit.ly/localmoneyE

Svi smo u dugovima

Postoje “dobri” dugovi (utemeljeni na dobroti) i “loši” dugovi (utemeljeni na kamatama). Dobri su oni dugovi koje jedni drugima stvaramo u obitelji ili u zajednici. “Dugujem ti”, “Zadužio si me”, “Kako ću ti ikad vratiti?”. Takvi “dugovi” zapravo pokreću svijet. Bez njih bi se zajednice raspale.

Loši dugovi nastaju kada oni koji imaju novca daju pozajmice ili kada ih banke stvore ni iz čega, a i jedni i drugi očekuju povrat novca uz kamate. Svi u takvom sustavu lako možemo pasti u “dužničko ropstvo”. No i cijele su države na neki način u dužničkom ropstvu.

Središnja banka Velike Britanije uspostavljena je 1694. prikupljanjem 1,2 milijuna funti od građana kako bi se obnovila mornarica... i tako je država počela gomilati dug. Nacionalni dug naglo je rastao nakon svakog većeg rata – 850 milijuna funti do kraja Napoleonskih ratova, nakon Prvog svjetskog rata 7,4 milijardi te 24,7 milijardi nakon Drugog svjetskog rata⁶. Do 2013. državni dug popeo se na preko bilijun funti. I dalje nezaustavljivo raste. Očito je da nitko uključen u taj sustav ne očekuje da će taj dug ikada biti otplaćen. Vlade svih političkih opredjeljenja neprestano govore o “smanjivanju deficita”⁷ no u stvarnosti najviše čemu se mogu nadati je usporavanje brzine porasta duga.

Iza duga države je vojska investitora koji su državi posudili novac očekujući povrat i zaradu. Mnogi od njih su veliki institucionalni investitori, poput mirovinskih fondova i osiguravatelja, kojima su potrebna ulaganja niskog rizika (jer vlada uvijek podmiruje svoje obaveze). Kamate na dug u 2013. godini iznose 45 milijardi funti godišnje, što je iznos istovjetan troškovima obrane Velike Britanije. Prema procjenama sadašnje vlade:

Ukoliko ne dođe do smanjenja zaduživanja, kamate na dug Vlade dosegnuti će 70 milijardi funti godišnje do 2014/15. fiskalne

6 National Statistics Office (Britanski državni ured za statistiku): www.bit.ly/localmoneyF

7 Definicija “smanjenja deficita”: www.bit.ly/localmoneyG

godine. To je više nego se trenutčno ukupno prikuplja od lokalnih poreza na nekretnine, poreza na dobit, biljege te poreza na nasljedstvo⁸.

Središnja banka Velike Britanije posluje i kao banka lokalnih uprava. Lokalne vlasti plaće i druge djelatnosti podmiruju iz prihoda od lokalnih prireza, no građevinske i druge kapitalne projekte financiraju iz Središnjeg kreditnog fonda. U financijskoj godini 2011/12. lokalne uprave u Velikoj Britaniji ukupno su bile zadužene za 81,8 milijardi.⁹ Građani Škotske platili su 700 milijuna kamata na dug od 14 milijardi funti u 2012.¹⁰ Zaduzenost britanskih lokalnih uprava moguće je provjeriti ovdje: www.bit.ly/localmoney2.

Obzirom na trenutnu prezaduženost lokalne vlasti moraju srezati troškove mnogih usluga. Dobro su poznata zatvaranja knjižnica, autobusnih linija te mnogih programa dobrotvornih organizacija i udruga. A kako kamate na državni dug rastu, središnja će vlast raspolagati s manje novca za usluge potrebne u lokalnim zajednicama i županijama.

Rasti ili ne rasti?

Plaćanje kamate jedan je od razloga zbog kojeg ekonomisti zazivaju stalni rast. Ako gospodarstvo prestane rasti, poduzeća propadaju, radnici dobivaju otkaze, bit će manje novca za potrošnju i gospodarstvo će spiralno tonuti u recesiju.

Postoje i druge sile koje potiču rast: potreba otplate investicija u, primjerice, tvornice ili strojeve, ubrzani porast stanovništva, povećana očekivanja siromašnijih zemalja za "hvatanje koraka" s bogatijima, pohlepa. Sve te sile dovode do povećanog iskorištavanja ograničenih resursa ekosustava našeg planeta.

Gospodarski rast može biti dobroćudan ili zloćudan. Rast koji se

---

8 www.bit.ly/localmoneyH

9 www.bit.ly/localmoneyI

10 www.bit.ly/localmoneyJ

oslanja na prirodne resurse ima jasne granice. Ako se izlovi sva riba u morima, više neće biti ribarstva. Zloćudan rast na kraju uništava ono čime se hrani.

Dobročudan rast ne uništava svojeg domaćina već s njim živi u ravnoteži. Takav je rast moguć u znanjima, intelektualnom vlasništvu, osobnim uslugama, energiji iz obnovljivih izvora itd. Tako nastaje bogatstvo koje se dijeljenjem umnožava umjesto da se troši.

Kockanje ili trgovina?

Banke u krizama vrlo pažljivo kreditiraju one s imovinom ili zajamčenim prihodima. No kada se novac koristi za špekulacije, umjesto prvenstveno kao sredstvo trgovinske razmjene, cijeli se sustav kvari i postaje nalik na kockanje.

Aktualna "kreditna kriza" nastala je tako što su banke stvarale previše "lakog novca" (ni iz čega) koji nije imao pokriće u stvarnoj proizvodnji. Trgovci novcem bili su vrlo kreativni u prodaji "toksičnih" dugova lakovjernijim kupcima. Svi su se nadali da će netko drugi ostati na nogama kad glazba stane i sve stolice budu zauzete¹¹.

Deset godina uoči sadašnje krize bilo je upozorenja na opasnost od divovskih kreditnih balona, ali ignoriralo ih se kao kvaritelje zabave. Konvencionalnom politikom, medijima i gospodarstvom dominiralo je većinsko mišljenje i poricanje. Godinu dana nakon početka krize Međunarodni monetarni fond (MMF) – svjetska financijska policija – objavio je rezultate istraživanja koje je pokazalo da je između 1970. i 2007. bilo 124 sistemske bankovne krize, 208 valutnih kriza te 63 bankrota država.

Tako da ne možemo baš reći da su financijske krize nekakva novost. Jedino je veliki razmjer događaja iz 2008. bio neočekivan.¹²

---

11 Odličnu vizualizaciju prijave "loših hipoteka" i kreditnog balona u SAD-u koji je uslijedio pogledajte ovdje: www.bit.ly/localmoneyK

12 IMF Working Paper, L.Laeven & F.Valencia, "Systemic Banking Crises: A New Database", 2008., www.bit.ly/localmoneyL

Što službena valuta ne može?

Službena valuta ne može jamčiti da će biti stabilna jedinica razmjene. Kolika je vrijednost, recimo, 5 britanskih funti prilikom kupovine stvarnih roba i usluga ovisi o špekulacijama na tržištu novca.

U usporedbi s današnjim tržištima deviza i izvedenica sve drugo na našem planetu je patuljasto. Vrijednost transakcija na svjetskom deviznom tržištu 2001. bila je 4 bilijuna dolara dnevno. Dnevna vrijednost izvoza i uvoza svih roba i usluga na svijetu je samo oko 2% tog iznosa, što znači da je 98% transakcija na tom tržištu potpuno špekulativne prirode. Promet na deviznom tržištu ne uključuje promet izvedenicama, kojeg se procjenjuje na oko 600 bilijuna dolara – što je osam puta više od godišnjeg bruto nacionalnog dohotka za cijeli svijet u 2010.¹³

Dobar dio od 208 kriza koje je od 1970. do danas pobrojao MMF pokrenuli su upravo špekulanti devizama.

Službena valuta nas ne može zaštititi od zloupotrebe moći.

Novac je usko vezan uz moć. Bogati ljudi mogu kupiti utjecaj kod političkih stranaka i kompromitirati demokratske procese. Kao građani, mi "našu" valutu teoretski kontroliramo: izabiremo vlade koje imenuju službenike Središnje banke, a oni pak upravljaju novcem u opticaju. U stvarnosti, vi i ja ne možemo kontrolirati njihove odluke. Ako Središnja banka odluči stvoriti novac da bi se krenulo u rat ili da bi se spašavalo banke, mi ne možemo utjecati na te odluke.

Službena valuta teži oskudici. Čak i kada je gospodarstvo u cvatu, službena valuta dizajnirana je tako da bude relativno nedostupna, kako bi se održala njena vrijednost. Od financijske

---

13 Lietaer et al, Money and Sustainability – the Missing Link, 2012., str. 11-12

krize 2008. novac je još nedostupniji nego prije, banke su postale vrlo oprezne s davanjem kredita, gospodarske aktivnosti su u padu, a Vlada Ujedinjenog Kraljevstva smanjuje financiranje javnih usluga. Bankovni profiti ne cirkuliraju gospodarstvom već globalnom kockarnicom špekulacija.

Vlada, banke i njihovi dioničari određuju hoće li biti dovoljno novca da vi ili vaša zajednica napravite ono što je potrebno da zadovoljite svoje potrebe – dakle stvarno se možete načekati dok osigurujete sredstva.

Ukamaćena službena valuta ne može spriječiti nejednakosti.

Sustav "stvaranja" bogatstva putem bankovnih zajmova a temeljem "kreditne sposobnost" i složenog ukamaćivanja održava sustav u kojem bogati postaju još bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Tako se nejednakosti i svi društveni problemi koji uz to idu povećavaju. To znači da država treba svoje ograničene prihode trošiti na rješavanje nejednakosti osiguravanjem obrazovanja, zdravstvene i socijalne skrbi. Kako se u Velikoj Britaniji raspodjeljuje novac poreznih obveznika možete vidjeti ovdje: <http://wheremymoneygoes.org/dailybread.html>

Službena valuta ne može jamčiti jednaku početnu poziciju svim županijama. Službena valuta služi potrebama države, a županije se moraju natjecati za svoj dio državnog novca.

Sjetite se – 97% novca u opticaju je u funkciji stvaranja profita za banke i investitore. Tako da trenutni monetarni sustav djeluje poput pumpe – isisava kapital iz županija u kojima je zarađen i prenosi ga tamo gdje će donositi najveću dobit, gdje god to bilo na planetu. Ako to nije u vašoj lokalnoj zajednici, onda nikada neće stići do vas.

Valuta ovog obuhvata je ogromna i anonimna, odnosno nije dizajnirana tako da zadovolji potrebe lokalnih zajednica i županija.

Možemo li reformirati novac?

Svi čekaju da im novac dođe. Oskudica službene valute postoji zato što je oni koji je stvaraju drže oskudnom. Zbog toga ljudi eksperimentiraju s novim zamislima o izdavanju i organiziranju novca.

Organizacija Positive Money u svojoj kampanji¹⁴ koristi video i web stranice za objašnjavanje problema koje stvara monopol privatnih banaka. Ovi reformatori monetarnog sustava govore da bi vlada mogla izdavati novac bez kamata i duga – posredstvom posebno imenovanog središnjeg odbora – umjesto posuđivanja od privatnih banaka uz kamatu i gomilanja neotplativog nacionalnog duga. Oni tvrde da privatnim bankama treba oduzeti moć stvaranja novca “ni iz čega” i prepustiti to isključivo vladi.

Izdavanje centraliziranog beskamatnog novca moglo bi djelomično biti rješenje za održavanje državnih službi poput obrazovanja i zdravstva, ali to nikako ne bi moglo biti rješenje za nedostatak novca na lokalnoj razini. Lokalne zajednice i dalje bi ovisile o odluci vladinog odbora o novcu koji bi bio raspoređen za njihovu županiju.

Virtualne valute?

“Virtualne valute” nisu novost – još sredinom 1990-tih bilo je više pokušaja uspostavljanja funkcionalnih sustava. Ova vrsta valuta koristi se isključivo putem interneta i nema fizičkih vrijednosnica,

¹⁴ Pozitivne reforme novca jednostavnim jezikom (na engleskom):
www.bit.ly/localmoneyM

a umjesto vlade ili banke izdaje ih privatna organizacija ili kolektiv. Amazon, Facebook i mnoga druga poduzeća trenutačno eksperimentiraju s njima. Nedavno je prašinu podigla valuta nazvana *Bitcoin*. Pokrenuta 2009., Bitcoin je prva virtualna valuta koja je postala opće poznata.¹⁵

Nove Bitcoine "stvaraju" računala na kojima se složenim algoritmima rješavaju kompleksne jednadžbe, svakoj tako stvorenoj jedinici te valute globalna mreža provjerava vjerodostojnost i zatim se preko vlasnika pušta u opticaj. Postoji ograničenje koliko se novih jedinica Bitcoina može stvoriti, tako da je ukupna moguća količina te valute pod strogom kontrolom.

Zagovornici Bitcoina tvrde da on radikalno "mijenja igru", da predstavlja veliki napredak u usporedbi sa službenim valutama podložnima inflaciji, te da je Bitcoin stabilna valuta zato što se količina jedinica u opticaju ne može samovoljno povećati stvaranjem novih jedinica.

Kritičari imaju tri glavna argumenta protiv: povjerenje u algoritam kojeg "nije moguće hakirati" jednako je naivno kao i povjerenje u neku središnju banku, jer prije ili kasnije netko sa superiornim tehničkim znanjem otkrit će kako ga hakirati. Rani korisnici koji su na svojim računalima stvorili puno Bitcoina vjerojatno manipuliraju špekulativnim balonom tako što svoje Bitcoine po visokim cijenama prodaju za službene valute – prema nekim procjenama više od 75% Bitcoina se gomila umjesto da služe za trgovinsku razmjenu. Deflacija je ugrađena u valutu, jer su dizajneri stavili namjernu gornju granicu koliko se jedinica uopće može stvoriti – pa kako sve više i više poduzeća i potrošača prihvaća Bitcoin kao sredstvo razmjene doći će do situacije da se trguje s previše roba i usluga na premalo valute¹⁶.

---

15 Članak u Gizmag-u: "300 milijuna dolara ni iz čega: Bitcoin navršava četiri godine i dostiže vrijednost od 30 američkih dolara": www.bit.ly/localmoneyN

16 Za iscrpnu diskusiju argumenata za i protiv Bitcoina, pogledati na internetskoj stranici P2P Foundation: www.bit.ly/localmoneyV

Lokalni novac

Koji su, dakle, argumenti za i protiv lokalnog novca? Ovdje je sažetak, sastavljen na temelju komentara s internetskih stranica¹⁷ dnevnika *Daily Telegraph* i *The Guardian* nakon anketa (spomenutih u uvodu) koje su popratile pokretanje bristolske funte 2012. i brixtonske funte u rujnu 2009. godine.

Oni koji ih podržavaju kažu da lokalne valute:

- stvaraju lokalno bogatstvo i zadržavaju ga lokalno (umjesto da odlazi udaljenim dioničarima i korporacijama koje nemaju interesa za tu lokalnu zajednicu osim da na njoj zarađuju)
- cirkuliraju unutar lokalne zajednice više puta u usporedbi sa službenom valutom, pa tako mogu ostvariti veću gospodarsku dobrobit – “multiplikativni učinak”
- pomažu malim samostalnim trgovcima
- vrednuju i nagrađuju osobe koje doprinose općem dobru zajednice
- vještine i alate čine dostupnijima
- potiču poduzeća koja su ukorijenjena u zajednicu, nabavljaju robu i usluge lokalnog porijekla te zapošljavaju lokalne stanovnike
- lokalnom području daju ekonomski alat za premošćivanje recesije povećanom dostupnošću novca te zaštitom radnih mjesta i poduzeća
- omogućavaju stabilniji i pravedniji način stvaranja novca u usporedbi s bankarskim i financijskim sustavom koji se temelji na špekulacijama

---

17 *Daily Telegraph*, “Bristol lansira lokalnu valutu”: www.bit.ly/localmoneyA
The Guardian, “Bristol računa na alternativnu funtu”: www.bit.ly/localmoneyB
The Guardian, “Jesu li lokalne valute dobra ideja?": www.bit.ly/localmoneyC
The Guardian, “Hoće li brixtonska funta uspjeti?": www.bit.ly/localmoneyD

Protivnici lokalnih valuta vjeruju:

- da su lokalne valute nekakva smicalica ili prolazna moda srednjeg sloja
- da su beskorisne lokalnim poduzećima s lancem nabave izvan lokalnog područja
- da bi se lokalne trgovine trebale posvetiti poboljšanju svojih usluga ako žele opstati
- ako želite da se novac troši u vašem mjestu onda trebate tu nešto proizvoditi
- lokalne valute su beskorisne osobama s niskim primanjima jer kupuju u jeftinim supermarketima koji nisu uključeni u sustav lokalne valute
- lokalna poduzeća mogu se podržavati i službenom valutom, tako da je dodatna gnjavaža s lokalnom valutom nepotrebna
- lokalne valute su napad na slobodnu trgovinu i prekogranični slobodan protok roba i usluga
- lokalne valute bi mogle dovesti do nepoštene konkurencije, lokalnih monopola i korupcije
- lokalnim valutama se ne može plaćati poreze niti podmiriti dugove, pa im je iskoristivost ograničena
- samo s lokalnim valutama ne bi se moglo razviti osobna računala ili poslati čovjeka na Mjesec
(Odgovore na ove prigovore nudim u Petom poglavlju.)

Neki od argumenata u prilog lokalnih valuta možda zvuče kao "idealizam". No oni se temelje na stvarnosti – već postoji na stotine lokalnih valuta koje negdje u svijetu ostvaruju nešto ili sve od navedenoga.

Lokalna valuta je jedna od onih dobrih ideja koje imaju potencijal promijeniti kako razmišljamo i djelujemo. Stvarnost koja nas okružuje uvijek se čini "normalnom", to je način kako smo oduvijek nešto radili, pouzdana je, sigurna. No razmislite o nekim idejama koje su se svojedobno činile idealističnima ili inovativnima.

Ideja da bi radnici, žene ili etničke manjine imali pravo glasa ili druga građanska prava prije stotinu godina bila je puka utopija. To su sada temeljna prava svih građana u demokratskim društvima.

Kreditne kartice su bile disruptivna inovacija 1960-tih godina. Do tada su vladali gotovina i čekovi. Onda je VISA revolucionirala dostupnost zajmova jedinstvenim međunarodnim obračunskim sustavom za učlanjene banke. Danas milijuni ljudi svakodnevno koriste kreditne kartice za svoje poslove.

ČETVRTO POGLAVLJE

Lokalni novac: što može, a što ne može?

Tko stvara lokalni novac i zašto?

Za svoje trgovanje i razmjenu uvijek možemo stvoriti dovoljno vlastitog novca. Dok službena valuta potiče stvaranje dobiti, a i nju samu pogoni dobit, lokalni novac građane podržava drugim vrijednostima, i to one koji vjeruju u lokalnu raznolikost i uzajamnu pomoć, da su ljudi bogatstvo a ne problem, koji cijene sve vrste rada, stvaraju snažne odnose i mreže podrške u zajednici, te čuvaju okoliš. Takvi građani, njihove vrijednosti i predanost, omogućuju pokretanje sustava lokalnih valuta.

Lokalne valute funkcioniraju usporedno sa službenim valutama. One su beskamratne i lako su dostupno sredstvo razmjene u lokalnoj trgovini koje nije opterećeno kamatama. Lokalna valuta zadržava svoju vrijednost i ima brzi obrtaj, pa tako stvara više gospodarske aktivnosti.

Različite grupe ljudi pokretale su razne oblike lokalnih valuta zbog različitih razloga:

- stvorene su mreže za prijeboj¹⁸ između poduzeća radi razmjene neiskorištenih poslovnih kapaciteta
- građani i susjedi uspostavljali su sustave lokalne trgovinske razmjene¹⁹ ili banke vremena kako bi podržavali zajednicu i dobrosusjedske odnose, odnosno pomagali najranjivijima

---

18 *Prijebaj* ili kompenzacija je podmirivanje dugovanja potraživanjima; u Hrvatskoj je neko vrijeme FINA nudila sličan servis tzv. multilateralnih kompenzacija – *nap. prev.*

19 Ti su sustavi i u Hrvatskoj poznati kao LETS, što je skraćenica od *Local Exchange Trading System* – *nap. prev.*

- stanovnici jedne brazilske sirotinjske četvrti pokrenuli su Banco Palmas kako bi dobili pristup mikrokreditima kako u službenoj, tako i u lokalnoj valuti
- udruge su pokretale lokalne valute radi podrške raznim korisnicima: mladima, starima, osobama s invaliditetom ili psihičkim problemima, stanarima u stambenim zadrugama
- lokalne vlasti su lokalne valute pokretale kako bi potaknule razvoj na svojem području, a i prihvaćaju ih kao sredstvo plaćanja lokalnih prireza, primjerice u Brixtonu i Bristolu u Velikoj Britaniji, Nantesu u Francuskoj te Vorarlbergu u Austriji.

Mrežama za prijebor između poduzeća obično se upravlja putem poduzeća kojima je cilj dobit, a sudionicima se naplaćuju razne naknade. Ostale vrste lokalnih valuta u pravilu su neprofitne organizacije.²⁰

Zdrave zemljopisne granice za lokalni novac

Lokalno gospodarstvo može ostati zdravo ako postavi zdrave granice vlastitog tijeka novca. Ako previše novca odlazi iz županije u džepove dalekih korporacija i vlada, lokalno gospodarstvo slabi.

Sustav lokalnog novca oko svojeg područja povlači jasnu granicu koja znači: "vrijedi samo ovdje". Nije lako brixtonsku funtu potrošiti u Londonu, niti brixtonsku funtu u Glasgowu, jedino ako tamo naiđete na nekoga tko ih želi primiti kao plaćanje.

Koje su, dakle, glavne prednosti teritorijalnih granica?

- Novac ostaje na području lokalne zajednice ili šireg područja i tu obavlja više posla – ostvaruje multiplikativni učinak – umjesto da nestane u bankama i u novčanom "casinu".
- Lokalni novac potiče lokalnu raznovrsnost, kvalitetu i identitet.
- Lokalni novac podržava lokalna *start-up* poduzeća, radna mjesta i proizvodnju.

---

²⁰ Kennedy, M., Lietaer, B., Rogers, J., *People Money: the Promise of Regional Currencies*, 2012. sadrži više informacija o glavnim vrstama sustava za razmjenu koji su danas u upotrebi.

Lokalna poduzeća s dobavljačima izvan lokalnog područja koriste službenu valutu, a lokalnom valutom plaćaju lokalne dobavljače.

Zdrave etičke granice za lokalni novac

Postoje i etičke granice. Glavnim ulicama naših gradova dominiraju jedni te isti lanci dućana koje otvaraju korporacije u vlasništvu anonimnih, dalekih dioničara.²¹

Neki se sustavi potpuno otvoreno postavljaju prema tome. Najveći sustav lokalnog novca na svijetu, švicarski WIR Bank, ne dozvoljava uključivanje diskontima i velikim robnim kućama jer smatraju da su ekonomski štetni. Neki drugi sustavi formirani su tako da isključuju velike lance, a svoje marketinške funkcije usmjeravaju na mala lokalna poduzeća s lokalnim lancem nabave, trgovine ekološkom i *fair trade* robom, te društvena poduzeća. Neki sustavi svojim općim uvjetima poslovanja isključuju određene vrste trgovina, te izbacuju članove za koje doznaju da krše te odredbe.

Što lokalna valuta može postići?

Lokalne valute su sredstvo povećavanja gospodarske aktivnosti koje funkcionira uz službenu valutu, naročito tamo gdje je službene valute premalo.

Na primjer, neki restoran možda stalno ima slobodnih stolova, jer si zbog visoke nezaposlenosti i financijskih poteškoća mnogi ne mogu priuštiti jelo u restoranima. Umjesto da snizi svoje cijene, restoran može svoje cijene formirati tako da u punom ili djelomičnom iznosu počne prihvaćati lokalnu valutu. (Podsjetimo se, nezaposleni mogu radom u zajednici zarađivati lokalnu valutu, a također i oni koji ne mogu pronaći (dovoljno) redovnog posla za plaću u službenoj valuti). Restoran će tako ostvariti dodatne prihode u lokalnoj valuti, kojom može kupovati namirnice od

---

21 Clone Town Britain, New Economics Foundation: www.bit.ly/localmoneyP

lokalnih proizvođača, isplatiti dio plaće svojim radnicima ili plaćati lokalni prirez. Lokalna valuta može se na isti način primijeniti u poslovanju s hotelskim sobama, prostorijama za sastanke, ulaznicama za kino, kazalište ili koncerte, na raznu opremu, vozila itd. Kad god poduzeća posluju ispod svojeg kapaciteta, odnosno tamo gdje postoje nedovoljno iskorišteni resursi u udrugama ili lokalnoj upravi, lokalna valuta može omogućiti povećanje prometa ili druge koristi za organizaciju.

Pojedinci i poduzeća zarađuju lokalnu valutu tako što nude svoje usluge i razmjenjuju ih za druge usluge koje si inače ne bi mogli priuštiti. Tako se može kupovati hranu, plaćati stanarine, prijevoz, struju ili plin, te dobiti razne oblike pomoći. Vrednuju se osobne vještine i talenti, a poduzeća dobiju još jednu platformu za trgovanje.

Fleksibilnost u dizajnu lokalnih valuta znači da se one mogu koristiti za zadovoljavanje vrlo specifičnih potreba na nekom području. Primjerice, grupa ljudi želi pokrenuti društveni vrt zbog koristi po zdravlje i okoliš. Možda nemaju dovoljno novca u službenoj valuti da nekome plate za pripremu zemljišta, ali ako ponude "nagrade" u lokalnoj valuti mogu pronaći ljude koji bi radili u vrtu. Postoje i drugi sustavi posebno korisni određenim skupinama u zajednici, odnosno koji zadovoljavaju neke specifične potrebe u školama, obrazovanju odraslih, zdravstvenoj zaštiti, projektima zaštite okoliša i prirode, otklanjanju posljedica elementarnih nepogoda te namjernim zajednicama.

Lokalne valute se dizajniraju tako da novac cirkulira i stalno radi. Da bi se to ostvarivalo organizatori sustava isključuju obračun i isplatu pozitivnih kamata, a neki čak ugrađuju "negativnu kamatu" ili "ležarinu", kako bi lokalna valuta gubila na vrijednosti ako se predugo zadržava u džepu.

Naravno, sve gore navedene koristi moguće su jedino u dobro osmišljenim sustavima kojima se profesionalno upravlja.

Što lokalna valuta ne može napraviti?

Baš kao i službena valuta, lokalna valuta ima svoja ograničenja. Njom se ne može:

- podmirivati zakonske dugove
- plaćati porez državi
- zarađivati kamatu (upravo smo objasnili zašto)
- trgovati na međunarodnom tržištu deviza.

Kratka povijest lokalnih valuta

Zapravo su službene, državne valute novost. Sve do 19. stoljeća u Velikoj Britaniji prevladavale su lokalne valute i uzvratanje usluga. U domaćoj i međunarodnoj trgovini isprva se koristilo zlato, a zatim novčanice i bankovni računi. No većina je i dalje "trgovala" razmjenom usluga – ja tebi sada, a ti meni kasnije – ili su se koristile lokalne "valute": postojale su drvene, bakrene, mjedene i srebrne lokalne vrijednosnice.

Nakon industrijske revolucije, centralizirano bankarstvo povećalo je učinkovitost nacionalne i međunarodne trgovine, a službene valute uspostavljene su kao jedino legalno sredstvo plaćanja poreza i dugova. No zbog toga lokalne valute nisu postale nezakonite. Lokalne banke i poslodavci jednostavno su prestali izdavati vlastite vrijednosnice i prisiljavati ljude da ih koriste, što je u ono vrijeme bilo uobičajeno.

Građani, poduzeća i lokalne vlasti u raznim su dijelovima svijeta izdavali lokalne valute tijekom recesija 1930-tih i 1990-tih godina, a ponovo to čine na početku 21. stoljeća. Uspješnih eksperimenata ima u mnogim zemljama širom svijeta, kako u urbanim, tako i u ruralnim sredinama, kako za one koji imaju puno gotovine a malo vremena, tako i za one čiji su prihodi niski, ali imaju puno vremena.

Središnja banka Velike Britanije priznaje postojanje suvremenih lokalnih valuta. Na svojoj internetskoj stranici ponudila je sljedeće smjernice:

Sustavima "lokalnih" ili "komplementarnih" valuta općenito je cilj unaprijediti lokalne gospodarske aktivnosti, što postižu uspostavljanjem mehanizma plaćanja (često pomoću fizičkih bonova) koji se može koristiti za kupovinu od lokalnih poduzeća. Koncept je takav da se tim plaćanjima potiče potrošače na kupovanje roba i usluga od lokalnih poduzeća, koja također kupuju robe i usluge od lokalnih dobavljača, odnosno isplaćuju dio plaće svojim radnicima u lokalnoj valuti. Namjera je da sustav stvori "pozitivan multiplikativni" učinak, odnosno da se potrošnja odvija unutar lokalnog područja.

U tim se smjernicama²² o lokalnim valutama mogu naći odgovori na nekoliko često postavljenih pitanja:

*Imaju li lokalne valute ikakve veze sa Središnjom bankom?
Jesu li lokalne valute legalno sredstvo plaćanja?
Vidjeli smo "novčanice" neke lokalne valute – kakav je njihov zakonski status?
U slučaju da lokalni valutni sustav bude neuspješan, hoće li mi Središnja banka nadoknaditi gubitak?*

Kako se izdaju lokalne valute?

Većini su tehnički detalji stvaranja novca u bankarstvu, ili stvaranja Bitcoina, nerazumljivi i nedostupni. Po čemu su lokalne valute drugačije?

Kao prvo, tijelo koje izdaje lokalnu valutu može biti ili privatno poduzeće (poput mreže za prijebod između poduzeća) ili tijelo u kolektivnom vlasništvu s demokratskom strukturom upravljanja

---

22 www.bit.ly/localmoneyQ

(poput zadruge, društvenog poduzeća, udruge itd.). To može biti i lokalno partnerstvo građana, poduzeća, udruga i lokalnih vlasti.

Tijelo koje izdaje valutu to može činiti na dva načina:

(1) Upravljačko tijelo jamči za lokalnu valutu ili joj na neki način osigurava pokriće:

- službenom valutom – kupite lokalnu valutu službenom valutom i stavljate je u opticaj tako da njom plaćate; možete je opet razmijeniti za službenu valutu (tako funkcioniraju npr. bristolska i brixtonska funta)
- obećanjem budućih roba i usluga (npr. Equal Dollars, SAD)
- nagradama poput izleta, kazališnih ulaznica itd. (npr. Blaengarw Time Centre)
- budućom potrošnjom električne energije (kako je opisano u izvještaju *Energising Money* koji se može besplatno preuzeti s web stranice www.neweconomics.org)
- plemenitim metalima kao što su zlato ili srebro (npr. *Liberty Dollar*)

Valuta se izdaje u obliku fizičkih novčanica koje su u opticaju, bonova i/ili kao elektronička valuta koju se može koristiti putem interneta ili mobitela.

(2) Upravljačko tijelo uspostavlja evidencijski sustav za “uzajamno kreditiranje” u kojem se transparentno knjiže sve transakcije između članova, koji međusobnim trgovanjem stvaraju novčane jedinice. Zbroj negativnih i pozitivnih stanja na računima članova jednak je nuli. Prilikom transakcije članovi se obavezuju primljenu vrijednost vratiti u sustav, a ne osobi od koje su dobili tu vrijednost. Primjeri takvih sustava su WIR Bank i Business Barter Networks (www.irta.com), sustavi lokalne trgovinske razmjene (LETS, www.letslinkuk.net) i banke vremena (Time Banks, www.timebanking.org).

Lokalne valute u akciji

Razmatranjem primjera iz cijelog svijeta možemo vidjeti što se stvarno može suvremenim lokalnim valutama. U Prvom poglavlju naveli smo osam koristi od učinkovitih lokalnih valuta:

- stvaranje novih poduzeća
- stvaranje novih radnih mjesta
- omogućavanje kreditiranja proizvodnje i potrošnje
- nagrađivanje volontera za rad u zajednici
- poticaj očuvanju lokalnog okoliša
- angažiranje mladih
- pomaganje umirovljenicima
- plaćanje lokalnih prireza.

Primjeri lokalnih valuta u nastavku su iz Engleske, Walesa, Švicarske, Brazila i SAD-a. Svaki od tih sustava osmišljen je tako da zadovoljava potrebe lokalne zajednice ili šireg područja i da ostvaruje neke od navedenih koristi, a ima i primjera koji ostvaruju skoro sve navedeno.

WIR Bank postoji preko 80 godina, *Equal Dollars* funkcionira 20 godina, *Banco Palmas* 17 godina, *Blaengarw Time Centre* 9 godina, *brixtonska funta* 5 i pol godina. Svaki od tih sustava pokazuje različitu razinu održivosti i izdržljivosti. (Više o tim sustavima i mnogim drugima, kroz razgovore s lokalnim organizatorima, možete pročitati u knjizi *People Money: the Promise of Regional Currencies*, u kojoj ćete naći detaljnije i o različitim modelima, mehanizmima i postupcima dizajniranja.)

Brixtonska funta, London

Lokalna tržišta u srcu velegrada
www.brixtonpound.org

Ovo je najmlađi od naših primjera. Brixtonska funta pokrenuta je u rujnu 2009. i opslužuje područje multikulturalne središnje londonske gradske četvrti Lambeth. Oznaka za brixtonsku funtu je B£, odnosno B£e za elektronički oblik.

Ciljevi brixtonske funte su:

- zaštititi radna mjesta i mogućnosti zarađivanja za život stanovnika Brixtona razvojem raznolikog i otpornog lokalnog gospodarstva unatoč recesiji i dominaciji trgovačkih lanaca
- povećati svijest u zajednici o lokalnoj ekonomiji u Brixtonu te potaknuti spremnost na samopomoć
- poticati lokalnu nabavu roba radi smanjenja emisija CO₂
- unaprijediti reputaciju Brixtona na regionalnoj i nacionalnoj razini te doprinijeti pozitivnoj percepciji Brixtona skretanjem pozornosti na snažnu zajednicu, raznoliku ekonomiju i inovativnost

(Poveznica na video o tome kako to funkcionira je:
www.bit.ly/Brixton£)

Kako im ide u 2013.?²³

Od 2009. godine izdano je 75.000 brixtonskih funti u obliku novčanica te 60.000 brixtonskih funti u elektroničkom obliku.

Zaštita radnih mjesta i mogućnosti zarađivanja: Početkom 2013. bilo je preko 1.000 registriranih korisnika: 840 pojedinaca,

---

23 Brojke su iz intervjua sa Sue Steed, bivšom volonterkom i članicom upravnog odbora brixtonske funte, koja se sada bavi lokalnim valutama za New Economics Foundation u Londonu

108 poduzeća i 8 udruga za plaćanje putem SMS-a, a 250 poduzeća primalo je novčanice u opticaju. Uključene su razne vrste poduzeća: restorani, kafići i zalogajnice, prodavači na tržnicama, knjižare i papirnice, dućani široke potrošnje, cvjećarnice, željezarije i dućani vrtnom opremom, terapeuti i kemijske čistionice.²⁴

Prodavači na tržnicama i mobilni obrtnici poput terapeuta i frizera kažu da im je plaćanje SMS-om lakše za korištenje i pouzdanije od kreditnih kartica.

Elektroničke brixtonske funte je puno lakše pratiti nego novčanice, pa znamo da su barem dvije trećine tih novčanih jedinica poduzeća ponovo trošila najmanje jednom. Ukupna vrijednost transakcija u brixtonskim funtama preračunata u britanske funte bila je oko 100.000, što daje faktor obrtaja 1,7 (vrijednost transakcija podijeljena s ukupnom količinom novca u sustavu).

Prva istraživanja koja je New Economics Foundation provela na uzorku poduzeća koja su koristila novčanice pokazuje da su te novčanice ostvarile ekonomski gospodarski multiplikator od 1,76. To znači da je na svaku brixtonsku funtu potrošenu u tim poduzećima još 0,76 funti stiglo u lokalnu ekonomiju.²⁵

U nedavnom anketiranju uključenih poduzeća:

- 69% ispitanika je vrlo zadovoljno ili prilično zadovoljno sustavom
- 35% smatra da je sustav povećao dolazak potencijalnih kupaca (30% ih nije bilo sigurno)
- 80% ispitanika kaže da bi preporučili sustav ostalim poduzećima u Brixtonu

Povećanje svijesti u zajednici o lokalnoj ekonomiji u Brixtonu:

Organizatori su uspostavili mrežu u kojoj se građani, poduzeća, udruge i lokalna uprava mogu povezati i međusobno se

---

24 Za iscrpan popis/imenik uključenih u trgovinu brixtonskom funtom: www.brixtonpound.org/spend/

25 Više informacija o lokalnim multiplikatorima (LM₃) je ovdje: www.bit.ly/localmoney5

podržavati. Uoči pokretanja programa *Payroll Local* 2012. godine (Lokalna isplata, dio plaće u brixtonskim funtama), anketirani su zaposlenici Gradske četvrti Lambeth. Htjelo se doznati njihovo mišljenje o brixtonskoj funti.

Neki od početnih rezultata ankete :

- preko 80% anketiranih zaposlenika smatra da je brixtonska funta dobar način za podršku lokalnim poduzećima
- 20% ispitanika potvrđuje da su već koristili brixtonsku funtu
- od 234 zaposlenika kojima je predloženo uključivanje u program *Payroll Local* njih 134 se izjasnilo da bi prihvatili dio plaće u brixtonskim funtama
- prosječni iznos koji bi zaposlenici prihvatili bio je 22,24 brixtonske funte, što bi ukupno bilo 5.205 mjesečno.

Ovo je dobar početak za razvijanje svijesti među zaposlenicima lokalne uprave, od kojih mnogi i žive u toj gradskoj četvrti ili su im tu članovi obitelji.

Poticanje lokalne nabave radi smanjenja emisije CO₂: Kada se roba može nabavljati lokalno, time se automatski smanjuje zagađenje od prometa. Nekoliko je novih poduzeća koja proizvode lokalno – na primjer proizvođač povrća u plastenicima, te, u duhu smanjenja emisija, usluga dostave namirnica biciklima.

Brixtonska funta je organizirala i dva niza radionica s ljudima koji razmišljaju o pokretanju poljoprivredne proizvodnje kako bi ih se povezalo s postojećim poduzećima koja traže nove dobavljače.

Unaprjeđenje reputacije Brixtona: Na novčanicama brixtonske funte prikazane su slavne osobe koje imaju veze s Brixtonom: to su Vincent van Gogh, David Bowie, James Lovelock i drugi. Novčanice su 2012. dobile prvu nagradu za dizajn na prestižnoj britanskoj manifestaciji *Marketing Design Awards*. Jedan od članova žirija je rekao "Sjajno je vidjeti dizajn napravljen sa svrhom primjene koncepta kojim se želi ostvariti društvenu promjenu uz koheziju

zajednice.”²⁶ Procjenjuje se da je prijenos u međunarodnim medijima događaja na kojem je brixtonska funta “lansirana” ovoj gradskoj četvrti donio besplatne reklame u vrijednosti od 100.000 funti.

Kako se upravlja brixtonskom funtom?

Brixtonskom funtom upravlja društveno poduzeće, na čelu s izabranim upravnim odborom. Poduzeće zapošljava tri osobe na djelomično radno vrijeme, koje za svoj rad odgovaraju upravnom odboru. Brixtonska funta dolazi u dva oblika:

- tiskane novčanice, s tečajem prema službenoj valuti 1:1
- elektronička valuta za plaćanje SMS-om, s tečajem prema službenoj valuti 1,1:1, čime sudionici dobiju 10% više vrijednosti za potrošnju.

Do brixtonskih funti dolazi se tako da ih se kupuje za službenu valutu, odnosno prodajom roba ili usluga za brixtonske funte.

Novčanice brixtonske funte imaju na sebi najsuvremenije sigurnosne oznake, te serijske brojeve. Sva uključena poduzeća dobila su tiskane upute za upotrebu. Postoji i internetski forum korisnika britanske funte na kojem se raspravlja o mogućim problemima te daju povratne informacije i prijedlozi upravi.

Brixtonska funta surađuje s Vijećem gradske četvrti Lambeth na projektu koji je uvršten u projekta EU *Community Currencies in Action*²⁷, u kojem se razmatra dizajniranje valute za cijelo područje Lambetha.

---

²⁶ Brixton Pound wins Marketing Design Awards 2012: www.bit.ly/localmoneyT

²⁷ www.communitycurrenciesinaction.eu

Blaengarw Time Centre, Wales

Zahvaljivanje volonterima www.bit.ly/blaengarw

Blaengarw Time Centre²⁸ započeo je s radom u 2006. Nalazi se u renoviranom rudarskom društvenom centru i pruža usluge nekadašnjem rudarskom selu na vrhu doline Garw u općini Bridgend, Južni Wales. Privlači posjetitelje iz svih krajeva svijeta.

Time Centre nastoji:

- potaknuti aktivnu suradnju u zajednici, zajedničko vlasništvo i odgovornost, te okupljati građane u duhu jednakosti
- prepoznavati vrijednost i bilježiti doprinose životu u zajednici, te obavljanje poslova koji se inače ne bi obavili
- razvijati samopouzdanje i vještine svojih članova
- organizacijski se razvijati.

Kako im ide u 2013.?

Poticanje aktivne suradnje u zajednici: Time Centre ima tisuću aktivnih članova (u mjestu s manje od 2.000 stanovnika!) koji ostvaruju 60.000 sati uzajamnih usluga godišnje. U društveni centar dolazi oko 600 posjetitelja tjedno.

Prepoznavanje vrijednosti i bilježenje doprinosa životu u zajednici: Time Centre je inspirirao održavanje prvog društvenog festivala od zatvaranja lokalnog rudnika 1980-tih godina. Lokalni volonteri uložili su 7.000 svojih sati u organiziranje festivala, koji je nakon toga postao godišnji događaj i veliki simbol ponovnog buđenja zajednice.

Razvoj samopouzdanja i vještina: Građani imaju mogućnost uključiti se u niz aktivnosti i prilika za učenje: društveni festival,

---

28 Naziv "Time Centre" asocira na "Job Centre", kako u Velikoj Britaniji zovu urede za pomoć i posredovanje pri zapošljavanju – *nap. prev.*

pomoć u produženom boravku školske djece, pomoć oko društvenih događaja, održavanje infrastrukture, administraciju, mentoriranje, dijeljenje letaka, projekt *Street Ambassadors* (Ulični ambasadori) u suradnji s lokalnom policijom, ljetne igraonice, projekte u zaštiti okoliša i umjetničke projekte, stjecanje iskustva u kafiću/zalogajnici koji je u vlasništvu zajednice (*Food Studio*).

Organizacijski razvoj: Time Centre je inspirirao nastanak ili obnavljanje 15 društvenih poduzeća, uključujući obnovljeni društveni klub i zajednički kafić/zalogajnicu.

Kako se upravlja lokalnom valutom?

Time Centre vodi društveno poduzeće Creation Development Trust, koje je prije deset godina preuzelo vođenje starog rudarskoga društvenog centra. Organizacija ima profesionalne voditelje koji su odgovorni upravnom odboru koji se bira s jednogodišnjim mandatom.

Mehanizam funkcioniranja valute: jedan sat rada za dobrobit zajednice = jedna ura.

Ure u obliku novčanica dodjeljuju se volonterima u zajednici. Novčanice se mogu razmijeniti za usluge drugih članova ili izravno trošiti, na primjer za sat vremena na glazbenom ili kazalištom događaju u centru, likovnom tečaju ili u zajedničkom kafiću.

WIR Bank, Švicarska

Banka s dvostrukom valutom za mala poduzeća
www.wir.ch

WIR Bank upravlja najstarijom i najuspješnijom regionalnom valutom na svijetu. Osnovana je 1934. kao sustav za prijebor između malih poduzeća i bez prekida radi više od 80 godina. Od 1990-tih kombinira konvencionalne bankarske usluge i svoj sustav prijebora.

Ciljevi WIR Bank su:

- zadovoljavati financijske potrebe poduzeća i građana za uobičajenim bankovnim uslugama: tekućim računima, štednim računima i osiguranjima – u službenoj valuti, švicarskim francima
- nuditi dopunsko sredstvo razmjene – WIR franak – isključivo malim i srednjim poduzećima (MSP)
- promicanje WIR franka kao marketinškog instrumenta te kao sredstvo plaćanja bez upotrebe novca.

Kako im ide u 2013.?

Zadovoljavanje financijskih potreba poduzeća i građana:

Godišnji izvještaj WIR Bank za 2012. bilježi povećanje obima poslovanja u službenoj valuti za 3.3%, uz rekordnu vrijednost ukupne imovine veću od 4 milijarde švicarskih franka. Za većinu toga zaslužan je procvat građevinske industrije u Švicarskoj.

Dopunsko sredstvo razmjene (WIR franak) za MSP: oko 60.000 malih i srednjih poduzeća (koja zapošljavaju manje od 250 radnika) iz svih krajeva Švicarske koriste drugu valutu, WIR franak. Ta valuta je zapravo knjigovodstveni mehanizam za provođenje prijebora, međusobnih dugovanja i potraživanja u obračunskom

sustavu "uzajamnog kreditiranja". Nema novčanica u opticaju. Jedan WIR franak vrijedi jednako kao i jedan švicarski franak. Kada je gospodarstvo jako, a kamatne stope niske, dopunsku valutu koristi manje poduzeća. U razdobljima slabljenja gospodarstva i porasta kamatnih stopa obračunski sustav WIR franka koristi više poduzeća.

Promet WIR francima 2012. godine opao je u odnosu na prethodnu godinu za 6% i iznosio je 1.5 milijardi. Smatra se da je uzrok tome trenutačno jako švicarsko gospodarstvo i pune knjige narudžbi mnogih poduzeća u službenoj valuti, te povijesno niske kamatne stope – što beskamatnu dopunsku valutu u ovom trenutku čini manje atraktivnom.

Promicanje WIR franka kao marketinškog instrumenta: mala i srednja poduzeća učlanjuju se u nacionalnu poslovnu mrežu putem lokalnih ogranaka. Imaju pristup tisućama kategorija roba i usluga koje druga mala i srednja poduzeća nude uz prijebor. WIR francima mogu se plaćati razne usluge: troškovi poslovanja, plaće radnicima, kapitalna ulaganja, npr. građevinski radovi i renoviranja. U nekim sektorima, a naročito u građevinskoj industriji, radnici koji pristaju dio plaće primiti u WIR francima imaju konkurentsku prednost na tržištu rada.

Kako se upravlja WIR Bankom?

WIR Bank od svojeg osnutka 1934. godine posluje kao zadruga. Njezini je osnivački dokumenti obavezuju da služi prvenstveno interesima malih i srednjih poduzeća. Veće tvrtke mogu koristiti usluge WIR Banka, uključujući i obračunski sustav u WIR francima, ali nemaju glasačka prava u zadruzi koja upravlja bankom.

Ovakav oblik upravljanja malim i srednjim poduzećima omogućava kontrolu nad organizacijom. Zadruga zapošljava 205 radnika, ima sjedište u Baselu te sedam regionalnih centara.

Banco Palmas, Brazil

**Samoorganizirano bankarstvo
dvostrukom valutom za siromašne**
www.institutobancopalmas.org

Banco Palmas pokrenuta je 1998. godine kao konvencionalni servis za mikrokreditiranje u Conjunto Palmeiras, siromašnoj četvrti blizu grada Fortaleza u Brazilu. Vlastita valuta *palmas* pokrenuta je 2003. Svrha Banco Palmas je nadvladavanje urbanog siromaštva:

- provođenjem projekata i programa zapošljavanja radi ostvarivanja dohotka
- ponudom zajmova za proizvodnju i potrošnju, kako u službenoj, tako i u lokalnoj valuti.

Kako im ide u 2013.?

Provođenje projekata i programa zapošljavanja ostvarivanja dohotka: Banco Palmas je podržala pokretanje brojnih novih poduzeća i na stotine lokalnih radnih mjesta.

Palma Tur promiče turizam u urbanim zajednicama radi poticanja lokalnog gospodarskog razvoja i osiguravanja zaposlenja i dohotka za žene u lokalnoj zajednici.

Palma Fashion pruža mogućnosti zapošljavanja u modnoj industriji ženama s ovisnošću o drogama, s problemima obiteljskog nasilja i drugim teškoćama. Palma Fashion proizvodi raznolike kolekcije odjeće, ručnih torbi, cipela i drugog.

Palma Limpe proizvodi sredstva za čišćenje: deterdžent, sredstvo za dezinfekciju, izbjeljivač i omekšivač za rublje te tekući vosak, a vode ga mladi iz lokalne zajednice.

Palma Natus je poduzeće pokrenuto 2005. koje se bavi ručnom izradom sapuna i biljnih pripravaka.

Loja Solidária "dućan solidarnosti" smješten je u sjedištu Banco Palmas, i prodaje proizvode izrađene u susjedstvu. Ti se proizvodi se također prodaju na tjednoj Tržnici Banco Palmas, na kojoj se mogu nabaviti svi proizvodi koji se izrađuju u susjedstvu. Lokalna valuta palmas prima se u dućanu i na tržnici.

Kada je Banco Palmas započela s radom 1998. godine, samo 20% svih potreština stanovnici su nabavljali u samom mjestu. Do 2011. to se potpuno preokrenulo: 93% svih potreština nabavlja se lokalno, a to je smanjilo troškove prijevoza, udaljenost s koje se nabavljaju namirnice te ugljični otisak. Ujedno su otvorena radna mjesta i poslovne prilike za stanovnike.

Ponuda zajmova za proizvodnju i potrošnju: Tijekom 17 godina djelovanja Banco Palmas na tisuće lokalnih stanovnika iskoristilo je mogućnost dobivanja mikrokredita kako u službenoj, tako u lokalnoj valuti. Zajmovi se nude u četiri kategorije:

1. **Zajam za proizvodnju, potrošnju ili usluge:** Zajmovi u službenoj valuti za unaprjeđenje ili pokretanje malog poduzeća.
2. **Zajam za proizvodnu inkluziju:** Brzi zajam (u službenoj valuti) zajmoprimcu daje mogućnost iskorištavanja prilika koje se na tržištu zajednice stvaraju iz dana u dan.
3. **"Casa Productiva":** Brzi zajam (u službenoj valuti) za svrhu renoviranja vlastite kuće ili stana, radi stvaranja ili poboljšanja uvjeta za neku dohodovnu djelatnost.
4. **Zajam za lokalnu potrošnju:** Zajmovi u lokalnoj valuti palmas. Palmas ima pokriće u službenoj valuti i razmjena tih valuta je zakonski dopuštena. U 2011. godini u opticaju je bilo 46.000 palmasa (oko 20.000 Eura). Lokalna valuta kroz lokalna poduzeća kruži i do pet puta više nego službena državna valuta.

Kako se upravlja Banco Palmas?

Bankom upravlja Institut Palmas, neprofitna organizacija koja ima šest zaposlenika s punim radnim vremenom. Organiziraju se tjedni sastanci na kojima svi korisnici usluga banke mogu razmjenjivati ideje, mišljenja, pritužbe i probleme. Jedan palmas = jedan brazilski real.

Banco Palmas ima podršku Brazilske središnje banke, koja pomaže i u repliciranju ovog modela. Do svibnja 2013. osnovane su čak 103 društvene banke (Community Bank) po cijeloj zemlji po uzoru na Banco Palmas.

Equal Dollars, SAD

Valuta za volontere i volontiranje www.equaldollars.org

Equal Dollars je projekt multimilijunske zdravstvene "korporacije za opće dobro" Resources for Human Development (RHD) osnovane 1970. u Philadelphiji. Valuta je pokrenuta 1995. i potpuno je integrirana u djelatnosti korporacije. Svrha valute Equal Dollars je:

- osnažiti i obogatiti zajednice vrednovanjem neiskorištenih resursa koji su podcijenjeni ili nemaju vrijednost u okvirima nacionalnog gospodarstva SAD-a.

Kako im ide u 2013.?

Oснаživanje i obogaćivanje zajednica vrednovanjem

neiskorištenih resursa: Equal Dollars provodi razne programe radi ostvarivanja svoje svrhe.

- **Razmjena među poduzećima (business-to-business):** Poduzeća trguju slobodnim kapacitetima unutar poslovnog sektora.
- **Keepin' It Local ("Nek' bude lokalno"):** Lokalni stanovnici pružaju usluge zajednici (npr. prikupljanje smeća) i za uzvrat dobivaju pristup povoljnim ponudama lokalnih roba i usluga u lokalnim trgovinama i poduzećima.
- **Food Market (Tržnica prehrambenim proizvodima):** Članovi lokalnu valutu zarađuju pružanjem usluga u zajednici. RHD ugovara dostavu neprodane ili neiskorištene hrane od velikih prehrambenih korporacija, koje potom članovima prodaje za lokalnu valutu. To osobama s niskim prihodima omogućava pristup kvalitetnoj hrani po niskim cijenama, sprječava bacanje hrane, te omogućava osnaživanje sudionika kako bi postali cijenjeni članovi zajednice.

Kako se upravlja valutom Equal Dollars?

RHD je potpuno integrirala lokalnu valutu u svoje postojeće upravljačke strukture. Na tome radi jedan voditelj s punim radnim vremenom te još troje zaposlenika. Jedan Equal Dollar = 0,80 američkih dolara.

Kako razgovarati s kritičarima?

Što sa svim onim prigovorima lokalnim valutama na stranicama *Daily Telegrapha* i *The Guardian*a, o kojima je bilo riječi u Trećem poglavlju? Evo nekih odgovora.

To je nekakva smicalica ili samo prolazna moda srednjeg sloja. Banke vremena, Banco Palmas i Equal Dollars nisu za srednji društveni sloj, ali neke valute vjerojatno jesu. Nove lokalne valute poput bristolske i brixtonske funte dugoročno će opstati budu li korisne za širok broj ljudi različitih potreba.

Beskorisne su lokalnim poduzećima s lancem nabave izvan lokalnog područja. Poduzeća mogu svoju službenu valutu koristiti za plaćanje dobavljača izvan lokalnog područja, a lokalnu valutu za plaćanje lokalnih dobavljača. Ako rade isključivo s dobavljačima izvan lokalnog područja onda im lokalna valuta neće biti od pomoći. No mala poduzeća koja žele podržati principe lokalne valute mogu svojim radnicima ponuditi isplatu dijela plaće u lokalnoj valuti.

Lokalne trgovine trebaju se posvetiti poboljšanju svojih usluga ako žele opstati. Mnogi lokalni dućani već sada nude izvrsnu i personaliziranu uslugu pa svejedno imaju male šanse protiv "velikih igrača", odnosno trgovina koje pojedine proizvode nude ispod nabavne cijene (primjerice nude kruh ili nešto drugo što ljudima svakodnevno treba po vrlo sniženoj cijeni, kako bi namamili kupce u dućane, a svu ostalu robu prodaju skuplje) i imaju ogromne budžete za promidžbu.

Ako želite da se novac troši u vašem mjestu, trebate nešto proizvoditi. Ekstremna mobilnost globalnog kapitala na mnogim je mjestima iza sebe ostavila puno nezaposlenih koji su nekada bili ponosni proizvođači. Oni se sada ili moraju preseliti nekamo gdje mogu pronaći posao ili pronaći nove načine da nešto proizvedu lokalno. Neke zajednice su uspješno u svoje ruke preuzele imovinu važnu za zajednicu kao što su dućani, ugostiteljski objekti, poštanski uredi ili društveni centri, pa upravljaju njima kao društvenim poduzećima za dobrobit zajednice i pri tome otvaraju radna mjesta. Neki od njih, poput društvenog poduzeća Creation Development Trust i njihovog programa Blaengarw Time Centre, pokazuju kako građani u područjima s nekad razvijenom industrijskom proizvodnjom mogu ponovo ponosno lokalno proizvoditi robu i pružati usluge, čak i ako to nikad neće biti onoliko masovno kao nekadašnja industrija. Vlasništvo nad sredstvom razmjene – lokalnom valutom – daje im vlasništvo nad lokalnim sredstvima za proizvodnju.

Beskorisne su osobama s niskim primanjima jer kupuju u jeftinim supermarketima koji nisu uključeni u sustav lokalne valute. Supermarketi s niskim cijenama najvjerojatnije neće prihvaćati lokalnu valutu, ili zbog toga što im to nije u interesu ili zato što ih organizatori lokalne valute ne žele uključiti. Ali već smo vidjeli da su sustavi Banco Palmas i Equal Dollars usmjereni na pružanje usluga upravo osobama s niskim primanjima ili bez primanja, a organizatori lokalnih valuta trebaju osigurati da dizajn njihovih valuta ne isključuje osobe s niskim primanjima.

Lokalna poduzeća mogu se podržavati i službenom valutom, tako da je dodatna gnjavaža s lokalnom valutom nepotrebna. Istina je da mnogi lokalna poduzeća podržavaju službenom valutom, koja tako lokalnom ekonomijom može kružiti nešto duže, prije nego se opet izgubi na globalnom tržištu. Dodavanjem lokalne valute jednostavno se osigurava da valuta dulje kruži lokalnom ekonomijom te tako donese više ekonomske

koristi lokalnom području. Za lokalnu valutu važna je lakoća razumijevanja njenog funkcioniranja te lakoća korištenja.

To je napad na slobodnu trgovinu i slobodan protok roba i usluga. Lokalne valute nisu dizajnirane kao zamjena za službene valute, koje će i dalje omogućavati i olakšavati domaću i međunarodnu trgovinu. No globalizacija je oslabila mnoge lokalne zajednice, a lokalne valute mogu pomoći u ponovnom uspostavljanju ravnoteže.

Lokalne valute bi mogle dovesti do nepoštena konkurencije, lokalnih monopola i korupcije. Rizik od prevare i korupcije puno je veći u sustavima profitnih službenih valuta nego u sustavima neprofitnih lokalnih valuta. U dobro dizajnirane lokalne valute kojima se dobro upravlja ugrađeni su sigurnosni mehanizmi usmjereni na osiguravanje poštenog lokalnog tržišta, uz čvrsta pravila za izdavanje i uklanjanje valute iz opticaja.

Lokalnim valutama ne možemo plaćati porez državi niti podmirivati dugove, pa im je iskoristivost ograničena. Ljudi će i dalje koristiti službeni novac da bi državi platili poreze i podmirili dugove. Lokalne valute se koriste za druge svrhe, poput beskamatnog financiranja podrške u zajednici ili plaćanja lokalnih prireza. U Velikoj Britaniji lokalni novac podliježe plaćanju poreza na dohodak, što se može podmiriti tako da se određeni postotak primanja u lokalnoj valuti promijeni za službenu valutu.

Samo s lokalnim valutama ne bi se moglo razviti osobna računala ili poslati čovjeka na Mjesec. Lokalno poduzeće bi moglo proizvesti prototip nekog osobnog računala uz pomoć lokalne valute, ali istina je da proizvodi za kojima postoji globalna potražnja zahtijevaju puno dulje nabavne lance koje podržavaju službene valute. Lokalne valute nisu zamišljene za funkcioniranje na toj razini.

ŠESTO POGLAVLJE

Što ja mogu napraviti?

Opisao sam vam dobrobiti i potencijal lokalnih valuta. Kada su dobro organizirane, one jako dobro funkcioniraju.

Zašto onda ne postoji lokalna valuta u svakom mjestu i širem lokalnom području? Stvarnost je takva da treba uložiti jako puno rada za uspostavljanje kvalitetne lokalne valute koja će zaživjeti: treba biti dobro dizajnirana, potreban je dobar upravljački tim, treba postojati način za pokrivanje troškova održavanja same valute, a potrebno je i uvjeriti kritičnu masu sugrađana da ju počnu koristiti.

Lokalni novčani sustavi s vremenom evoluiraju. Dugovječna švicarska WIR Bank nadahnula je lokalne vlasti u Nantesu u Francuskoj za uspostavljanje nove valute korištenjem istog evidencijskog sustava, no uz uključivanje fizičkih osoba pa i same gradske uprave. Prva valuta Tranzicijskog grada Totnesa bila je mali eksperiment koji je pokrenuo domino efekt sličnih inicijativa u gradovima Lewes, Stroud, a sada i u puno većem Bristolu. Svaka nova grupa uči na greškama i ograničenjima prethodnih.

Ne postoji jedan model koji odgovara svakoj lokalnoj valuti. To znači različitost i prilagođavanje jedinstvenim lokalnim potrebama te okolnostima u svakoj lokalnoj zajednici i širem području.

Što, dakle, možete napraviti?

Lokalnu valutu možete podržati na različite načine. Najbolji je da ju koristite. Ponudite svoje usluge i trošite valutu u lokalnoj zajednici, tako da postanete "potrošač" – istovremeno proizvođač i potrošač. Probajte i vidite kako to za vas funkcionira.

Otiđite na sastanke i doznajte više o valuti od organizatora. Ako mislite da bi valuta mogla doprijeti do više ljudi u zajednici, oglasite se i ponudite pomoć. Iskoristite informacije u ovoj knjižici i u knjizi People Money da razmotrite moguća poboljšanja.

Postavite ovakva pitanja:

- Koliko uspješno valuta zadovoljava potrebe cijele zajednice – potrebe poduzeća, udruga, osoba s niskim primanjima? Postoje li planovi da se napravi više?
- Postoje li neiskorišteni ili nedovoljno korišteni resursi unutar zajednice? I postoje li planovi da se i njih uključi u sustav?
- Na kojoj je razini u zajednici razumijevanje principa i koristi od lokalnih valuta?
- Kako se donose odluke? Upravlja li se valutom inkluzivno, tako da se svatko može uključiti?
- Znaju li članovi da u lokalnoj valuti mogu davati donacije lokalnim udrugama koje se bave radom u zajednici?
- Je li moguće prilagoditi neki već postojeći sustav da se maksimizira učinak – npr. ponuditi ure unutar istog sustava?

Najvažnije od svega, slavite uspjehe vaše lokalne valute. Širite informacije svim sredstvima. Neka oni kojima je valuta koristila budu njezini "ambasadori" koji će uvjeriti poduzeća, osobe i udruge da se uključe.

Naučite jezik

Prije dvadesetak godina s nekoliko prijatelja pokrenuo sam lokalnu valutu. U to vrijeme nisam imao pojma o ekonomiji, a i bio sam bez novca. "Hajdemo napraviti svoj novac", rekosmo! Pa smo to stvarno i učinili. Taj je sustav funkcionirao preko petnaest godina. Bilo je to odlično iskustvo kroz koje smo puno naučili, a ja sam čvrsto uvjeren: da sam prošao bilo kakvu edukaciju o ekonomiji i financijama, vjerojatno nikada ne bih započeo takav poduhvat. Od tada sam naučio puno o novcu i ekonomiji, većinom ne iz standardnih udžbenika.

U ekonomiji se lokalne valute uglavnom zanemaruju ili potpuno odbacuju kao irelevantne ili kontraproduktivne u globaliziranom svijetu. Jedino sociolozi i geografi pokazuju nekakav interes²⁹. Praksa je u mnogim područjima često ispred teorije. Braća Wright su pažljivim eksperimentiranjem konstruirala avion koji je poletio, kombinirali su znanstvene spoznaje i veliku upornost.

Lokalne valute utiru puteve prema novim ekonomskim i društvenim teritorijima. Pokreću ih aktivni građani, poduzeća i lokalne vlasti koji žele uspostaviti sustave lokalnog novca koji će ljudima biti od pomoći prilikom sloma državnog novca ili u njegovoj oskudici.

Djeca svoj materinji jezik prirodno uče slušanjem, upijanjem, eksperimentiranjem i dobivanjem povratnih informacija, a ne čitanjem udžbenika iz gramatike. Na sličan način, mi "učimo jezik" razmjene tako što prakticiramo razmjenu, a ne tako što čitamo o ekonomskim teorijama. Zato se uključite i počnite trgovati kroz vaš lokalni sustav. Ako još ne postoji, pokrenite ga.

Istovremeno, vrijedi učiti "jezik" gospodarskog rasta kako bismo razumjeli što to znači i imali argumente za učinkovite alternative. Mnoge znanstvenike brine što je čovječanstvo već prekoračilo neke prirodne granice. Kažu da će biti nužne velike promjene u našem načinu života ako ne želimo uzrokovati još više prirodnih katastrofa u budućnosti.

Da bismo izgradili otporne i održive zajednice u 21. stoljeću potrebni su nam upućeni građani koji propitkuju gospodarstvo kakvo nam nude vlade i krupni kapital, te zatim pokazuju primjere živih i uspješnih alternativa na djelu. Trebamo postati ambiciozni u razmjerima i biti realni u procesima.

Svijet valutne polikulture već je ovdje i otvara nam nove mogućnosti. Aktivist za lokalne valute Kevin Parcell dobro je to sazeo u jednoj konverzaciji na društvenoj mreži:

---

29 Znanstvena istraživanja o lokalnim valutama objavljuju se u besplatnom časopisu *International Journal of Community Currency Research*: www.ijccr.net

Šira strategija pokreta za valute u zajednicama je korištenje i lokalne i globalne valute istovremeno, ponekad u istoj transakciji.

Globalno tržište jako dobro kombinira resurse potrebne za globalnu civilizaciju, a kada lokalna tržišta budu tim resursima gospodarila na održiv način, onda ćemo dobiti napredan i održiv svijet.

Prividna suprotnost može se riješiti stvaranjem lokalnih valuta koje su snažnije od globalnih i koje će tako zajednicama vratiti moć upravljanja vlastitom sudbinom.

I prethodne generacije nosile su se s velikim izazovima: industrijskom revolucijom koja je bila dovela do sveobuhvatnih društvenih i ekonomskih promjena, ukidanjem ropstva, savladavanjem fašizma, uspostavljanjem građanskih prava za sve. Generacije koje sada žive na planetu moraju razriješiti "problem novca". Moramo novac oduzeti špekulantima i vratiti mu prvobitnu ulogu sredstva razmjene koja služi općem dobru.

Dodatne informacije

Obuka, savjetovanje i predavanja o lokalnim valutama

Mogu vas korak po korak provesti kroz proces dizajniranja i pokretanja lokalne valute u vašoj zajednici ili na širem području. Internetska stranica s ponudom mojih usluga je: www.valueforpeople.co.uk, a kontaktirati me možete na: info@valueforpeople.co.uk.

Knjige

People Money : the Promise of Regional Currencies, 2012., autori: Margrit Kennedy, Bernard Lietaer i John Rogers. Ova knjiga donosi pregled rastućeg globalnog pokreta lokalnih valuta. Sadrži prikaz 16 vodećih lokalnih valuta sa svih strana svijeta i daje upute za pokretanje lokalne valute. Jedan recenzent opisao ju je kao "bibliju" lokalnih valuta.

The End of Money and the Beginning of Civilisation, 2010., autor: Thomas H. Greco.

New Economics Foundation (nef)

Fondacija za novu ekonomiju (nef) iz Londona dala je ključnu podršku kako bristolskoj, tako i brixtonskoj funti. Trenutačno je nositelj projekta EU o lokalnim valutama *Community Currencies in Action* (Valute zajednice u akciji) koji predvodi Leander Bindewald: www.communitycurrenciesinaction.eu

Projekt REconomy:

Projekt provodi britanska organizacija Transition Network koja predstavlja globalni pokret građana koji se samoorganiziraju u zajednicama radi jačanja vlastite otpornosti te suočavanja s problemima uzrokovanih klimatskim promjenama, rastom cijena energenata, te ekonomskom krizom i nejednakostima:

www.reconomy.org

Pitanja za studijske grupe

Prvo poglavlje

1. Mislite li da bi naše lokalno područje imalo koristi od lokalne valute?
2. Koje aspekte lokalne zajednice, lokalnih resursa i lokalnog bogatstva želimo podržati korištenjem lokalne valute?
3. Mislite li da bi ure bile korisne u našoj zajednici? Ako da, koje bi se potrebe tako mogle zadovoljiti?

Drugo poglavlje

1. Jeste li znali da privatne banke imaju monopol nad stvaranjem novca? Je li ta informacija promijenila vaše shvaćanje dostupnosti novca?
2. Koje su prednosti službenih valuta?
3. Koje su glavne slabosti službenih valuta?
4. Zašto je dug problem?

Treće poglavlje

1. Što lokalna valuta može napraviti a druge zamisli za novčanu reformu ne mogu?
2. Slažete li se nekim od argumenata za lokalne valute?
3. Što skeptik u vama kaže na lokalne valute?
4. Što bi vas uvjerilo da počnete koristiti lokalnu valutu?

Četvrto poglavlje

1. Zašto su za lokalne valute važne teritorijalne i etičke granice?
2. Što ste naučili o funkcioniranju raznih lokalnih valuta?
3. Kakav oblik održive lokalne valute mislite da bi imao najveću šansu za uspjeh na našem lokalnom području?

Peto poglavlje

1. Jesu li vam navedeni odgovori uvjerljivi?
2. Biste li sada mogli uvjeriti skeptika?

Šesto poglavlje

1. Kako biste podržali lokalnu valutu koja već postoji?
2. Što mislite koja su najvažnija pitanja o kojima organizatori lokalnih valuta trebaju voditi računa?

O autoru

John Rogers izbrusio je zanat na lokalnim valutama deset godina održavajući sustav lokalne razmjene u Walesu. Jedan je od suosnivača Velškog instituta za valute u zajednici (Wales Institute for Community Currencies) pri Sveučilištu Newport, kojeg je od 2003. do 2007. vodio s Geoffom Thomasom. Njih su dvojica koordinirala istraživanje učinaka banaka vremena u bivšim rudarskim zajednicama, a rezultati su objavljeni pod naslovom *Skriveni rad (Hidden Work)* u nakladi Fondacije Joseph Rowntree.

John je, uz Margrit Kennedy i Bernarda Lietaera, jedan od autora knjige *People Money: the Promise of Regional Currencies*, te također izvanredni znanstvenik pri Institutu za vodstvo i održivost (Institute for Leadership and Sustainability, IFLAS) Sveučilišta Cumbria. Nudi edukacije i savjetovanje o lokalnim valutama, a održao je niz predavanja i vodio radionice na brojnim međunarodnim konferencijama.

www.valueforpeople.co.uk

Zahvaljujem se Leanderu Bindewaldu, Bruceu Dicksonu, Kevinu Parcellu, Matthewu Slateru i Susan Steed za njihove vrijedne sugestije u vezi s poboljšanjima sadržaja, te izdavaču Triarchy Press i mojoj strpljivoj urednici Alison Melvin.

John Rogers

Izdavanje ove publikacije sufinancirali su Europska unija iz Europskog socijalnog fonda i Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge iz Državnog proračuna RH. Objavljeno uprojektu milo za drago koji provode udruge "trenutak.39" i Hrvatska permakultura iz Zagreba, te Tranzicijska Pula i Savez udruga Rojca iz Pule.

Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Udruge "trenutak 39".

Dodatne informacije o projektu:

Udruga "trenutak.39"
Horvaćanska cesta 39
10000 Zagreb
tel: 095 510 37 51
www.trenutak39.hr

Zaklada za razvoj civilnoga društva
Štrigina 1a
10000 Zagreb
telefon: 01 23 99 100
telefaks: 01 23 99 111
<http://zaklada.civilnodrustvo.hr>

Vlada Republike Hrvatske
Ured za udruge
Opatička 4
10000 Zagreb
telefon: 01 459 98 10
telefaks: 01 459 98 11
www.uzuvrh.hr

Više informacija o fondovima Europske unije dostupno je na www.strukturnifondovi.hr

Lokalni novac već se stotinama godina koristi širom svijeta, no rijetki su oni koji razumiju o čemu se zapravo tu radi. Nedavno su Bristol i Brixton, gradovi u Velikoj Britaniji, pokrenuli svoje “funte”. Zašto?

Novac nam svima treba da bismo se uzdržavali, kupovali osnovne potrepštine i usluge. Ali kada dođe do smanjenja broja raspoloživih radnih mjesta i nedostatka novca, to je u velikoj mjeri zbog toga što 97% službene valute u opticaju kontroliraju privatne financijske institucije. One njime trguju, špekuliraju i ulažu ga tamo gdje mogu ostvariti najveću dobit. A kada su banke u problemima, onda su u problemima i obični ljudi.

Za razliku od toga, lokalne valute pripadaju zajednicama. Dizajnirane su tako da podržavaju lokalna poduzeća, lokalno zapošljavanje, lokalne proizvodne i uslužne djelatnosti, lokalne obrtnike i umjetnike, lokalne inicijative, dobrotvorne djelatnosti, volontere itd. One jačaju odnose među ljudima i podržavaju dobro funkcioniranje zajednice čak i u recesiji. Zadržavanjem valute u opticaju unutar lokalne zajednice one je štite i od špekulanata koji bi ulagali jedino ako mogu zaraditi.

Ova knjižica objašnjava praktične razlike između službene i lokalne valute – kako lokalne valute funkcioniranju, što se njima može postići a službenom valutom ne može, te zašto nam je lokalni novac potreban.

Ako, na svoju sreću, živite negdje gdje lokalna valuta postoji, doznajte zašto je početi koristiti. Ako ne, možda vas knjižica inspirira na pokretanje nove lokalne valute!

ISBN 978-953-58540-0-5

www.milozadrago.hr